

CLASSIFICACIÓ GENÈRICA: Escultura
OBJECTE: Retaule
MATERIAL / TÈCNICA: Talla policromada i daurada. Tremp i oli
TÍTOL / TEMA: Retaule Major dedicat a l'Assumpció de la Mare de Déu
AUTOR: Atribuït a l'escultor vigatà Pau Costa. Erasme Vinyals i Fèlix Vinyals: dauradors.
DATA / ÈPOCA: Escultura: 1706-1709. Dauradura: 1711-1712
DIMENSIONS: 18 x 10,5 m
LOCALITZACIÓ: Església de Santa Maria, Arenys de Mar (Maresme)
NÚM. DE REGISTRE DEL CRBMC: 3014
COORDINACIÓ: Pep Paret
RESTAURACIÓ: Natàlia Sánchez, Àlicia Santomà, Gemma Planas, Idoia Tantull, Laia Roca, Natalia Nogueras i Veronica Natoli. Alumnes en pràctiques: Ana Ureta i Marzia Progetto.
INFORMACIÓ HISTORICOARTÍSTICA: L'església és BCIN des del 1976
ANY/S DE LA RESTAURACIÓ: 2014 i 2015

El Retaule Major de l'Església de Santa Maria d'Arenys de Mar és sens dubte una de les millors obres del barroc català. El retaule data de 1714 i és atribuït a l'escultor vigatà Pau Costa. El daurat i la policromia del retaule, processos de complexitat tècnica elevada, van córrer a càrrec d'Erasme Vinyals. El daurat es va realitzar amb or laminat de 24 quirats, tal com indica el contracte que encara es conserva, i la policromia amb pigments i oli de llinosa. Unes tècniques fetes amb molta cura, on es combinen els estofats i els llamats, donant uns resultats d'excel·lent qualitat que el fan digne de ser un dels més importants retaules barrocs del panorama històric-artístic català.

L'estat de conservació del retaule ve marcat per la pròpia història de la peça i per les diverses intervencions que s'hi han fet durant els darrers anys.

Durant la guerra civil, algunes parts del retaule original, van ser trencades i tretes del retaule, les quals van ser substituïdes gradualment per unes peces noves durant l'últim quart del segle XX. Aquestes substitucions, malgrat ser reproduccions de les escultures i decoracions originals, són d'escultors i artistes diferents, reflectint la diferència de qualitat amb la part original. Sembla ser també d'aquesta època, una capa de repintades a l'oli que trobem sobre les carnacions, aplicada per igualar el to de les escultures noves amb les originals.

Una de les causes que ha provocat la degradació de la capa pictòrica original és que durant anys, i davant la devoció del poble d'Arenys al seu patró, el retaule s'omplia totalment d'espelmes, fet que va perjudicar certes zones de policromia, creant pèrdues irrecuperables.

Des de l'any 1982, el retaule està sota la supervisió dels tècnics conservadors - restauradors del Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya. Des del Centre, sempre s'havia fet èmfasis en conservar en bon estat el suport i l'estructura, davant el fort atac de xilòfags i tèrmits que va patir durant anys. Entre els anys 1990-1995 es van fer, a més, intervencions de conservació curativa, destinades a la fixació de la policromia i les dauradures en perill de despreniment, treure la pols i la brutícia superficials i garantir que l'atac xilòfag no fos reincident.

Igualment podem dir que els vernissos envellits i les repintades aplicades en intervencions anteriors, feien que no es pogués apreciar l'obra en tot el seu esplendor original.

Aquesta última intervenció, feta entre finals de 2014 i principis de 2015, s'ha dut a terme en dues fases. Una primera fase de neteja superficial i una segona de retirada de repintades i vernissos envellits.

Gràcies a una bastida de disset metres d'alt, s'ha pogut arribar a tots els racons del retaule i documentar així amb fotografies, tot el procés i els treballs.

La primera fase, feta entre l'octubre i el desembre de 2014, s'ha portat a terme una intervenció de neteja superficial, prevenció d'atac xilòfag i tèrmits i fixació i consolidació dels elements mòbils o despresos. A banda d'una aspiració profunda, per les dues cares del retaule, es va fer un "décrassage", una neteja superficial aquosa i/o amb barreges de dissolvents, que permetia eliminar la pols més adherida a la superfície de la capa pictòrica de carnacions i vestits i de les parts amb dauradura. El marbre i les parts de les fornícules, sense dauradura, es van netejar també mecànicament i s'aprofita l'actuació per a retirar la cera superficial de tot el retaule, amb un aparell d'aire calent.

A mesura que s'avançava en aquesta primera fase, es va veure que el retaule tenia diverses capes de vernissos de diferents èpoques, oxidades, molt envellides i sobreposades sobre restes de cera i brutícia. A més a més, durant les primeres proves de retirada de vernís, es va veure que les carnacions d'escultures i relleus, tenien unes repintades a l'oli que tapaven la policromia original per complet, la qual es troba en bon estat de conservació.

Davant d'aquests resultats, i després de les pertinents analítiques fetes en el laboratori del CRBMC, es va arribar a la conclusió de la necessitat de fer una segona fase d'intervenció, i poder així eliminar el vernís i la policromia no original per tornar al retaule a la seva resplendor original.

El gener de 2015, es començà la segona fase, marcada per aquesta neteja de vernissos sintètics i l'eliminació de restes de cera entre capes de vernís i repintades sobre les carnacions originals.

Acabada aquesta segona fase, s'ha eliminat tot el cablejat elèctric i els focus de l'antiga il·luminació, que es trobaven instal·lats per tot el retaule, ja que feia perillar la seva conservació. En el seu lloc, s'hi ha col·locat una il·luminació externa, especial per aquest tipus de patrimoni artístic.

Vista general del retaule amb la bastida per la intervenció

Vista general del retaule després de la intervenció

Fotografia de tres passos del procés de restauració

Procés d'eliminació del repint de la carnació

Fotografia d'abans i després de la intervenció d'un dels relleus